

ΚΕΦΑΛΑΙΑ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΗΣ: AN. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

**ΓΕΝΙΚΗ ΙΔΕΑ ΤΟΥ ΣΥΜΠΑΝΤΟΣ.
Η ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ ΚΑΙ Η
ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΖΩΗΣ**

Ε.γ.δ της Κ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΟΚΤΩ ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΑ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: AN. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: AN. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

E.Y.D πλ.Κ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Θ. ΠΕΤΣΙΟΥ

‘Η εἰκόνα τοῦ σύμπαντος, ὅπως τὴν παρουσιάζει ἡ ἐπιστημονικὴ θεωρία, εἶναι εἰκόνα ἐνὸς ἔνιαίου συστήματος—κλειστοῦ ἢ ἀνοικτοῦ—ποὺ τὰ μέρη του εἶναι δεμένα μὲ μιὰ ἄκαμπτη ἐσωτερικὴ ἀλληλεξάρτηση καὶ διέπονται ἀπὸ ώρισμένους «παγκόσμιους» νόμους.

Ἐντελῶς ἄλλη εἶναι ἡ εἰκόνα ποὺ συλλαμβάνει ὁ βαθὺς καὶ ὅχι κοιτικὸς ἐψευνητῆς τῆς φύσεως. Θέλω νὰ πῶ ἐκεῖνος ποὺ ξέρει ν' ἀτενίζῃ εὐθέως τὴν πραγματικότητα καὶ νὰ προωθῇ τὴ σκέψη του ὥς τὰ μοτίβα της τὰ πιὸ βαθειὰ καὶ τὰ πιὸ μυστικά. Τὸ «Σύμπαν», γι' αὐτόν, δὲν εἶναι μιὰ ἔνότητα δργανικὴ ἀπείρως ἐκτεταμένη, μιὰ μᾶζα ἔνιαῖα καὶ συμπαγὴς ὅπου,—πρόκειται γιὰ εἰκόνα,—
...omnia pontus erat: deerant quoque litora ponto.

Εἶναι ἔνα ἀθροισμα μιᾶς ἀπερίγραπτης ποικιλίας μεγαλοπρεπῶν κόσμων ποὺ βλαστάνουν στοὺς μητρικοὺς κόλπους τοῦ χώρου, ἀναπτύσσονται ἐν χρόνῳ μὲ μία πάντοτε κατεύθυνση ποὺ δὲν ἀντιστρέφεται, ἀγθίζουν ύστερα ἀπὸ τόσο ἢ τόσο χρονικὸ διάστημα, βγάζουν αὐτὰ ἢ ἐκεῖνα τὰ φύλλα, αὐτοὺς ἢ ἐκείνους τοὺς καρπούς, μαραίνονται, τέλος, καὶ πεθαίνουν.

‘Η γιγάντεια ἰστορία ἐνὸς κόσμου εἶναι, κοιταγμένη μὲ τὸ μάτι τὸ πιὸ διορατικό, τὸ ἀντίστοιχο τῆς μικρῆς ἰστορίας τοῦ φυτοῦ. Παρατηρήσετε τὴν ἐξέλιξη καὶ τοὺς σχηματισμοὺς τοῦ μικροῦ αὐτοῦ ὅντος· παρακολουθήσετε τὴν δργανική του ἀνάπτυξη μέσα στὸ φεῦγα δῆλης τῆς μικρῆς του ζωῆς: ἀπὸ τὸν ἀρχικὸ ζωηφόρο

ΟΚΤΩ ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΑ

σπόρο του ἦ διπλή φύση του βγαίνουν τὰ βλαστάρια, διπλή τὰ βλαστάρια δικούμενα, διπλή τὸν κορμὸν οἱ κλῶνοι, διπλή τοὺς κλώνους οἱ βλαστοί, τὰ φύλλα, τὸ διάνθη, οἱ καρποί: ἐπειτα, ώσταν κάτι νέανακαλῇ τοὺς χυμούς του, ἐκφυλλίζεται, μαραίνεται, φυλορροεῖ καὶ πεθαίνει. Τί βαθειά ἀναλογία,— μὲν βέβαια, grosso modo,— ποὺ θυμάρχει μεταξὺ τῶν φύσεων τῆς ζωῆς του καὶ τῆς ζωῆς ἐνδος κόσμου. Ἀπὸ τὸ ἀρχικὸν νεφέλωμα σχηματίζεται δικεντρικὸς ἥλιος· ἀπὸ τὸν ἥλιο ἀναπτηδοῦν σὰν κλῶνοι δέντρου οἱ πλανῆτες, κάμης πλανῆτης φιλοξενεῖ στὴν ἐπιφάνειά του τὸν καρποὺς μιᾶς καπληκτικῆς ποικιλίας δργανικῶν δύντων ποὺ διαγράφουν σπειροειδεῖς ἔξελίξεις· ἐπειτα, ἀπὸ μιὰς ἀντίστροφη κίνηση ἀπορροφήσεως, τὰ δργανικὰ δύται ἔξιμαρανίζονται στὴ μητέρα γῆ, οἱ πλανῆτες ἐπανέρχονται στὸν πατέρα ἥλιο καὶ δικεντρικὸς ἀπορροφᾶται ἀπὸ τὸ μηδὲν κωρὶς καμιαὶ ἐκπίδα ἐπιστροφῆς στὴν ὑπαρξη.

· *H* παγκόσμια ζωὴ εἶναι τὸ θέατρο μιᾶς ἀτέλειωτης ποικιλίας μεγαλοπεπτῶν κόσμων ποὺ ἀναπτύσσονται στοὺς κόλπους τοῦ μητρικοῦ χώρου,— ἡ εἰκόνα ἐνδος ἀέραου σχηματισμοῦ καὶ μετασχηματισμοῦ, ἀνάμεσα σὲ δρια ἀξεπέραστα, ἐνδος ἀδιάκοπου γίγνεσθαι καὶ ἐνδος διαρκοῦς θανάτου ζωντανῶν φύσεων ἀνώτερης τάξεως.

Οἱ κόσμοι βλαστάνουν καὶ ἀναπτύσσονται στὸ μητρικὸν ἔδαφος τοῦ χώρου ὅπως τὰ δέντρα τῶν δασῶν ἢ τὰ λουλούδια τῶν ἀγρῶν, μὲ τὴν ἕδια δργανικὴ ἀναγκαιότητα, μὲ τὴν ἕδια περίπου διαδοχὴ σχηματισμοῦ καὶ μετασχηματισμοῦ, μὲ ἀπείρως ἀνώτερο πλοῦτο διαμορφώσεως, μὲ τὴν ἕδια, τέλος, ἀδιαφορία σκοτιμότητας.

Πολλοὶ κόσμοι ἀνθίσαν κι ἔσβυσαν στὸ μητρικὸν χώρο· πολλοὶ ἄλλοι θεοὶ ἀνθίσουν καὶ θὰ σβύσουν. Καὶ δύως ἔχουν μιὰ τέτοια πρωτοτυπία καὶ αὐτοτέλεια, ώστε νὰ εἶναι πάντοτε νέοι καὶ ἀγνοὶ σὰν ἀνατολὴ ἀνοιξιάτικης ἡμέρας. Όσονδήποτε ἐν τούτοις ἀνόμοιοι κι ἀν εἶναι πρὸς τοὺς ἀδελφούς των, δσονδήποτε αὐτοτελεῖς καὶ μοναδικοὶ κι ἀν παρουσιάζονται, εἶναι προορισμένοι νὰ γυρίζουν τὸν ἕδιο κύκλο, νὰ διατρέχουν τὰ ἕδια στάδια ἀνοίξεως, ἀναπτύξεως, ἀκμῆς, παρακμῆς, νὰ γνωρίζουν τελικὰ τὸ θάνατο χωρὶς πιθανότητα ἀναγεννήσεως.

Κάθε κόσμος εἶναι ἕνα φαινόμενο μοναδικό, μέσα στὸ παγκόσμιο εἶναι· δὲν γεννείται παρὰ μιὰ φορὰ καὶ δὲν ἐπαναλαμβάνεται ποτέ. Διανύει ωρισμένες περιόδους, ἐσωτερικὰ ἀναγκαῖες, ἀπὸ τὴν γέννηση ὧς τὸ θάνατο· ωρισμένες φάσεις,— ἀνοιξη, ἀνάπτυξη, ἀκμή, ἀνάκληση, ἐπιστροφή, παρακμή, ἀνιοῦσα καὶ κατιοῦσα,—

ΚΕΦΑΛΑΙΑ

ποὺ ἐπαναλαμβάνονται σ' ὅλες σχεδὸν τὶς λεπτομέρειες καὶ σ' ὅλες τὶς σφαῖρες τῆς ἐνδοκοσμικῆς ζωῆς· καὶ δταν διατρέξῃ τὴν τελευταίαν καμπύλην τῆς ὑπάρχεως του, ἐπανέρχεται μὲ τὴν διάλυσην τῶν κέντρων ἐνέργειας καὶ μὲ τὴν ἀναρχίαν τῶν δυνάμεων στὴν ἀναπαράξεια.

Στὸν κόλπο τοῦ μητρικοῦ χώρου, οἱ κόσμοι διαγράφονται τὶς μεγαλοπρεπεῖς τῶν τροχιές· Οὐκ ηματισμὸς τῶν μορφῶν ταράσσει καὶ μεταβάλλει τὴν μεγάλην ἐπιφάνειαν τοῦ φεύγοντος των. Πίδακες ποὺ φωσφορίζουν ἀναπηθοῦν, Φευγαλέα κύματα σπινθηροβιοῦν, σπάζουν σὲ πολύχρωμες φλόγες κι ἔξαιρανται. Θαυμάσια φεύγοντα κυματίζουν γύρω. Σπειροειδῆ φευστὰ ἀναβλύζουν, χωρίζονται, ἀπομικρύνονται, πλαταίνουν, σκορπίζουν τὴν ἐνέργειάν τους,— σὰν τὰ φυάκια ἔχειναι πιού δὲν θὰ σμίξουν ποτὲ μὲ τὸ ποτάμι καὶ ποὺ ἀκινητοῦν στὰ βάθη τοῦ κάμπου κι ἔξατμίζονται πρὸς τὸ φῶς. Ο σάλος τοῦ μεγάλου φεύγοντος, συμπαγής, φουσκώνει, δρυμᾶ, ἀφροκοπᾶ, στὴν παλλίρροια καὶ στὴν ἀμπωτη· κι ὡς τὰ τελευταία του βάθη ἡ μοῖρα παίζει τὴν ὑπόκωφη μελωδίαν τοῦ ἐφήμερου, ποὺ τὴν συνοδεύει δὲ ρόχθος τοῦ χρόνου, καθὼς χτυπάει τὰ βραχώδη ἀκρογιάλια τοῦ μέλλοντος. Θρυμματίζονται τὶς στιγμές, τὶς ὕρες, τοὺς χρόνους . . .

15

Τὸ ἐπαναλαμβάνω. "Ο.τι δνομάζουμε σύμπαν δὲν εἶναι ἔνα ἔνιαῖο ὅλο, μιὰ δργανικὴ ἔνότητα ποὺ κατευθύνεται πρὸς ἔνα ὄφισμένο καὶ ἀμετάβλητο σκοπό: εἶναι, τούναρτίο, ἔνα ἀνυπολόγιστο πλῆθος χωριστῶν, κλειστῶν καὶ ἀνεξάρτητων περίπου μεταξύ τους ἔξελίξεων ποὺ διαγράφονται τὴν μεγαλοπρεπῆ τῶν τροχιά, πραγματοποιοῦν μιὰ πρὸς μιὰ ὅλες τὶς ἐσωτερικές τους δυνατότητες, ἔξαντλοῦν δλα τὰ φυσικὰ ἀποθέματα καὶ κλείνουν τὸ κύκλο τους χωρὶς ἐλπίδα ἐπαναστροφῆς. Δὲν ὑπάρχει ἡ ἔνιαῖα δοντότητα ποὺ δνομάζουμε σύμπαν,—ἀστρικὸς δργανισμός, γιὰ νὰ μεταχειριστῷ ἀστρονομικὴ ἔκφραση, πεπερασμένος ἢ ἀπειρος· δὲν ὑπάρχει τὸ σύμπαν, ὡς μιὰ γραμμὴ ἔξελίξεως τῆς παγκόσμιας ζωῆς ποὺ τείνει ἐπ' ἀπειρον πρὸς ἔνα δριο ποὺ δὲν τὸ φθάνει καὶ ποὺ δὲν δὲν θὰ τὸ φθάσῃ πιθανὸν ποτέ. Ἡ ἔννοια τοῦ σύμπαντος εἶναι ἔννοια ἀθροιστική, σχετικὴ μὲ τὸ ἐκάστοτε σύνολο τῶν ζώντων κόσμων. 'Υπάρχουν χωριστοὶ κόσμοι ποὺ βλαστάνουν στὸ μητρικὸ χῶρο, ἀνθίζουν, ἀν-

ΟΚΤΩ ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΑ

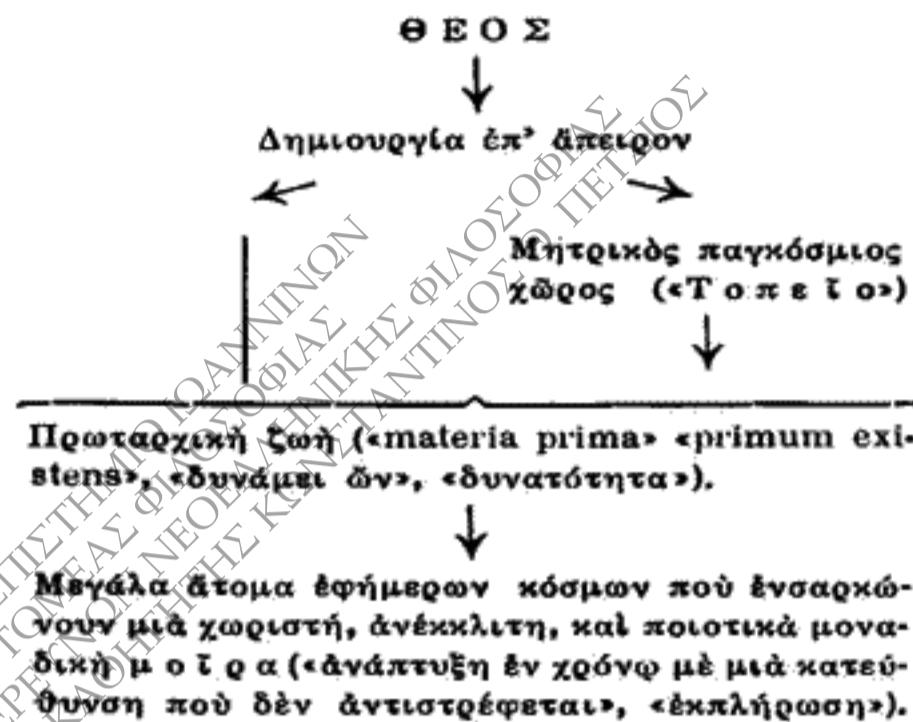
πεύπονται, ἐκφυλλίζονται καὶ πεθαίνουν, διαγράφουν τὸν μικρὸν ἢ τὸν μεγάλο τους κύκλο, χωρὶς σκοπὸν ἔνο πρὸς τὴ δική τους ὑπαρξη,—καὶ δὲν ξαραγγίζουν ποτέ. Καθένας ἔχει ώρισμένη, περιορισμένη διάρκεια, ἐνσαρκώνει μιὰ χωριστὴ μόρια, καὶ ἡ ἀτομικὴ φυσιογνωμία του, γεμάτη ἀπὸ ἀτομικὲς ἐκδηλώσεις τῆς φύσεως, εἶναι μοναδικὴ μέσα στὴν αἰωνιότητα.

Τὸ σύμπαν εἶναι μιὰ ἴστορία μνημῶδως πλούσια σ' ἀτομικὲς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς. Μέσα στοὺς κόλπους αὐτῆς τῆς παγκόσμιας ἴστορίας, διορατικὸς βλέπει γιγάντεις φυσικὲς ἐνύτητες ποὺ συνιστοῦν δργανισμοὺς ὑπέροτατης κινή τελευταίας τάξεως ποὺ σχηματίζονται καὶ μετασχηματίζονται, αὐξάνουν καὶ ἐλαττώνονται, διαρκοῦν καὶ ἔξαφανίζονται. Βλέπει τεράστια κύματα ζωῆς ποὺ ἀναπηδοῦν ἀπὸ τὴ μυστηριώδη πηγὴ τοῦ παντός, ἔκτείνονται καὶ συσφίγγονται, περιδινοῦνται καὶ διαθλῶνται σ' ἕνα καταπληκτικὸ πλοῦτο μορφῶν. Ἡ καλλίτερα: τεράστιες στῆλες ἀτμοῦ ποὺ ἔξαπολύονται δρμητικὰ στὸ διάστημα καὶ συμπυκνώνονται σὲ μικρὰ σταγονίδια νεροῦ ποὺ καθένα ἀποτελεῖ ἔνα γεννώμενο κόσμο. Ἡ ἀκόμη καλλίτερα: ἔνα ἀτέλειωτο πλῆθος πυραύλων ποὺ χαράσσουν ποικίλες τροχιές στὸ διάστημα, σπάζουν μὲ δρμὴ σ' ἔνα ἀπρόβλεπτο πλῆθος ἔγχρωμων ἀστρων ποὺ λάμπουν γιὰ ἔνα ώρισμένο χρονικὸ διάστημα μὲ χίλια χρώματα καὶ χίλια φῶτα, ἔξαντλοῦν δλο τὸ ἀπόθεμα τῆς φωτεινῆς τους ἐνέργειας καὶ σβύνουν, ἔγκαταλείποντας τὰ ὑπολλείματά τους ποὺ ἔναπέρτουν στὸν τόπο τῆς ἔξαπολύσεώς των.

Ἡ ἴστορία τοῦ Σύμπαντος, θεωμένη ἐξ ἀπόπτου, δὲν ἔχει ώρισμένα δρια στὸ χρόνο οὔτε στὸ χῶρο. Μιὰ ἀπειρία δημιουργιῶν εἶναι τὸ παρελθόν της· μιὰ ἀπειρία δημιουργιῶν θὰ εἶναι τὸ μέλλον της. Δὲν ἀρχισε—θεωρούμενη ὡς δλον—ποτὲ καὶ δὲν θὰ τελειώσῃ ποτέ, ἀφοῦ αἰωνίως «ἀρχίζει» καὶ αἰωνίως «τελειώνει»,—εἶναι κατάφορτη ἀπὸ «ἐνάρξεις» καὶ «θανάτους» μεταξὺ ἀναρίθμητων πεπερασμένων «διαρκειῶν». Δὲν ἔχει τελικὸ σκοπό· γιατὶ σκοπὸς σημαίνει ἐδῶ ὑπέρτατα καὶ τελευταῖα δρια· καὶ τίποτα μέσα στὴν Παγκόσμια Ζωὴ δὲν προδίδει σχέδιο ἐκ τῶν προτέρων, τίποτα δὲν προδίδει προδιατεταγμένη ἀρμονία, συμμετρία, εὐθύγραμμη πρόοδο, ώρισμένο τέλος, ώρισμένο «λογικὸ» ρυθμό. Δὲν κατευθύνεται πρὸς μιὰ τελευταῖα καὶ ὑπέρτατη ἀρμονία ἢ τελειότητα, πρὸς ἔνα δριο, πρὸς ἔνα τέρμα θεῖο ἢ φυσικό, πνευματικὸ ἢ ὑλικό, γιατὶ δλα εἶναι ἀπρόβλεπτα σὲ μιὰ ἴστορία ποὺ ἀκολουθεῖ μιὰ ἀπειρία κλειστῶν ἔξελέξεων ἀπείρως ποικίλων, μιὰ ἀπειρία τροχιῶν. . .

ΚΕΦΑΛΑΙΑ

Αὐτὸ τὸ σχῆμα συμπληρώνει καὶ σαφηνίζει αὐτὸ ποὺ θέλω νὰ πῶ :

⁷Αναρίθμητοι κόσμοι ποὺ ἀποσπῶνται σ' ἄπειρη ποσότητα ἀπὸ τὰ πυκνὰ σύννεφα τῆς πρωταρχικῆς ζωῆς.— πρωταρχικὸ φαινόμενο δόλων τῶν φαινομένων τοῦ εἶναι,— ἐξερλίσσονται, μεταμορφώνονται, σπινθηροβιολοῦν κι ἔξαφανίζονται... καὶ ἀναρίθμητες μορφὲς καὶ χρώματα ποὺ στὸ ἐσωτερικὸ αὐτῶν τῶν κόσμων ἔκσφενδονίζονται στὸ ρεῦμα τῆς ἐξελίξεως, ἐμφανίζονται σὰν ἀπὸ μαγεία καὶ ἔξαφανίζονται, ἔρχονται καὶ παρέρχονται, λαμποκοποῦν καὶ σβύνουν, ἀκολουθώντας τὴ μεγάλη πνοή τοῦ πεπρωμένου,— αὐτὴ εἶναι ἡ εἰκόνα τῆς παγκόσμιας ζωῆς ποὺ δύκοῦται, αὐξάνεται καὶ ἐξελίσσεται σὰν ἕνα συμπαγὲς καὶ ἐνιαῖο δόλο ἐμπρὸς στὸ διανοητικό μας μάτι.

Οἱ «σοφοὶ» φυσιολόγοι, οἱ λογιστικοὶ καὶ οἱ πειραματισταί, οἱ οἰκοδόμοι τοῦ a priori, ἀποκρούονται, βέβαια, καὶ ἀποστρέφονται αὐτὴν τὴν εἰκόνα. ⁷Αλλά, σὲ ώρες βαθειᾶς συλλογῆς καὶ συγκεντρώσεως, σὲ ώρες ἔγκαταλείψεως κάθε πρακτικοῦ ἔνδιαιφέροντος καὶ ὑψηλοῦ βαθμοῦ καθαρῆς παρατηρήσεως, ἡ εἰκόνα αὐτὴ ἀναπηδᾷ ἀσφαλῶς ζωηρὴ στὸ πνεῦμα τους μὲ μιὰ αὔξουσα πιθανότητα ποὺ ἰσοδυναμεῖ πρακτικῶς μὲ βεβαιότητα. Γιατὶ εἶναι—θὰ μοῦ ἐπιτραπῇ νὰ τονίσω τὴν ἐσωτερικὴ μου ἀμεση βεβαιότητα—ἡ μόνη ἀληθινὴ καὶ ἡ μόνη πραγματικὴ. Γιατὶ αὐτὴ μᾶς ὑπαγορεύει ἡ καθαρὴ θεωρία. Γιατὶ τὴν ἐπικυρώνει στὶς μεγάλες τῆς γραμμὲς ἡ παρατήρηση, ἡ καθαρὴ φυσικὰ καὶ ἀπροκατάληπτη.

⁷Εξ ἀλλού γιατὶ θὰ ἔπειπε νὰ τὴν ἀποκρούσουμε; Βρίσκω τὴν

ΟΚΤΩ ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΑ

μοῖρα ποὺ βαραίνει ἐπάνω της ἀπείρως ώραῖα γιατὶ εἶναι ἀποτέλεσμα δημιουργίας καὶ γιατί, ἀκόμη περισσότερο, εἶναι παροδικὴ καὶ μοναδική. Αὐτὴ ἡ ἀπειρη ποικιλία τῶν κόσμων ποὺ ἀναβρύζουν ἀπὸ τὶς πηγὲς τοῦ Θεοῦ, ζοῦν μιὰ φορὰ καὶ πεθαίνουν... ποὺ ὑψώνουν φραγμοὺς ἀξεπέραστους ἀνάμεσά τους... ποὺ τείνουν μὲ μιὰ ἀναγκαιότητα ἀνέκκλιτη πρὸς τὴν τελειότητα — θέλω νὰ πῶ : πρὸς μιὰ σχετικὴ ἐντελέχεια — καὶ τὴν πραγματοποίηση τοῦ προορισμοῦ των ποὺ δὲν εἶναι παρὰ ἡ ζωή, ἡ ἐξέλιξη, ὁ σχηματισμὸς καὶ ὁ μετασχηματισμὸς, ἡ ἐκπλήρωση ὅλων τῶν δυνατοτήτων τους καὶ ἡ δαπάνη ὅλων τῶν ζωντανῶν τους δυνάμεων, εἶναι — στὰ μάτια μου — ἔνα ποίημα ἀπὸ τὰ πιὸ ὑψηλά, μιὰ φούγκα — ἀναπαράγω ἐντύπωση μουσικὴ — μὲ μιὰ σημασία πολὺ βαθειά, ἀπεριόριστη καὶ ἀνέκκλιτη, ποὺ οἱ πολλαπλοὶ τόνοι της ἀντηχοῦν καθαρὰ ὡς τὶς τελευταῖς ρίζες τῆς ἀγρυπνης ψυχῆς μας⁽¹⁾.

Οἱ παροδικὲς μονότητες τῆς παγκόσμιας ζωῆς· οἱ χωριστὲς καὶ κλειστὲς ἐξελίξεις ἐν χρόνῳ μὲ μία κατεύθυνση ποὺ δὲν ἀντιστρέφεται· οἱ τεράστιες φυσικὲς δυνάμεις ποὺ ἀνακυκλώνονται ἀνάμεσα σὲ ὅρια ἀξεπέραστα· οἱ ἐσωτερικὲς ἀνέκκλιτες πραγματικότητες· οἱ μονάδες, οἱ περιγεγραμμένες καὶ ἀπομονωμένες, ποὺ πραγματοποιοῦν ἀπειρους ωυθμοὺς χρόνου καὶ διαστήματος· τὰ νέα, καινοφανῆ, πρωτότυπα, ἔξαιρετικὰ φαινόμενα μιᾶς ίστορίας ὃχι ὀλιγότερο καινοφανοῦς καὶ πρωτότυπης, ἐπιτελοῦνται ἀπὸ μιὰ αἰωνιότητα — ἡ αἰωνιότητα *a parte ante* τῶν σοφῶν τοῦ μεσαιῶνα — καὶ θὰ γίνονται ἄλλη μιὰ αἰωνιότητα — *a parte post*⁽²⁾

Πόσο στενὲς εἶναι οἱ ἔννοιες τοῦ τελικοῦ παγκόσμιου σκοποῦ, τῶν ἐνιαίων καὶ ἀμετάθετων παγκόσμιων νόμων, τῆς εὐθύγραμμης παγκόσμιας προόδου, ἐμπρὸς σ' αὐτὸ τὸ ἀπεριόριστο, τὸ ἀπείρως ποικίλο, τὸ ἀνεπίστροφο, τὸ ἀνέκκλιτο, τὸ παροδικό! "Οχι — θὰ μοῦ ἐπιτραπῇ νὰ τὸ ὑπογραμμίσω — δὲν ὑπάρχουν παγκόσμιοι νόμοι· ὑπάρχουν πεποωμένα ποὺ ἐνσαρκώνονται σὲ χωριστοὺς κόσμους. Δὲν ὑπάρχει μιὰ ἀδιάκοπη γραμμὴ στὴν δλικὴ πραγματικότητα, — δὲν ὑπάρχει δλικὴ πραγματικότητα γραμμική, μὲ μιὰ διάσταση, σὲ μιὰ εὐθεῖα γραμμή· οὕτε πορεία σταθερὴ μέσα ἀπὸ τοὺς παγκόσμιους

(1) Ἐδῶ ὁ καθαρὸς λόγος διαχωρίζει τὶς νότες· ἡ ζωντανὴ καὶ ἀμεση ἐνόραση συλλαμβάνει τὴν ἐσωτερικὴ λογική, τὸ ωυθμό, τὴ μελωδία.

(2) Ἐὰν παραβλέψουμε τὴν αὐστηρὴ ἔννοια αὐτῶν τῶν ὅρων καὶ τοὺς θεωρήσουμε ὡς μεταφορές.

ΚΕΦΑΛΑΙΑ

χυματισμοὺς πρὸς ἔνα τελικὸ στάδιο ποὺ δὲν ἔχει «ἔπειτα». ‘Υπάρχει ἔνας θαυμαστὸς πλοῦτος ζωντανῶν δυνάμεων ποὺ ποικίλλουν ὡς τὸ ἄπειρο καὶ ποὺ δὲν μᾶς παρέχουν λαβές. ‘Η παγκόσμια ζωὴ ἐπιτελεῖται σ’ ἄπειρες κατευθύνσεις, ἀπείρως ποικίλλες· διαποχωρίζεται, —στὸ μάτι τοῦ διορατικοῦ,—σὲ μιὰ πρισματικὴ ποικιλία τελευταίων καὶ ὑπέρτατων μορφῶν· ὑπερβάλλει δλα τὰ πλαίσια καὶ δλα τὰ οχέδια τῶν λογικῶν προοπτικῶν· ἐδῶ κλείνει δρόμους κι ἄλλου ἀνοίγει· ἐδῶ διαρκεῖ κι ἔκει διασπείρεται· διαγράφει μορφὲς ποὺ τὶς ἐγκαταλείπει ἢ δὲν τὶς δρίζει ἀκριβῶς (¹). συνθλίβεται σὲ σύνορα ποὺ δὲν ἔχει προετοιμάσει· μεγαλώνει μὲ ξαφνικὲς προσθῆκες ἢ ἐλαττώνεται μὲ ξαφνικοὺς θανάτους· εἶναι μιὰ ἱστορία νεόγονη καὶ ἀσύνοχη ποὺ δὲν μποροῦμε νὰ τὴν ἀναγάγουμε σ’ ἔνα σχῆμα διμοειδές, σ’ ἔνα ρυθμὸ αὐστηρῶς λογικό, σὲ μιὰ συμπαγῆ καὶ ἐνιαῖα πρόοδο πρὸς ἔνα τελικὸ στάδιο ποὺ θὰ τὸ φθάσῃ κάποτε ἢ δὲν θὰ τὸ φθάσῃ ποτέ.

‘Ακόμη περισσότερο: ἡ ἱστορία τῆς παγκόσμιας ζωῆς στὴν δλότητά της—τὴν a parte ante καὶ τὴν a parte post,—εἶναι ἀπολύτως καὶ ἀνεκκλίτως ἀνεπίστροφη. «Ο, τι ὑπάρχει δὲν ὑπῆρξε ποτὲ ἄλλοτε· δτι ὑπῆρξε δὲν ἐπιστρέφει ποτέ», λέγει δ Γκαΐτε. Κάθε κόσμος δὲν γίνεται παρὰ μιὰ φορὰ καὶ δὲν ἐπαναλαμβάνεται ποτέ. ‘Εχει τὸν ἀνέκκλιτο χαραχτῆρα κατευθύνσεως—«διάρκειας»—ἀνεπιστρεψίας. ‘Η ἵδεα τῆς αἰωνίας ἐπανόδου, θεμελειωμένη στὴ σκέψη πὼς δ ἀριθμὸς τῶν δυνατῶν συνδυασμῶν εἶναι πεπερασμένος καὶ ἔξαντλητός, εἶναι μιὰ ψευδο-ἴδεα, προορισμένη ν’ ἀπωθήσῃ στὸ βάθος τὴν ἐσωτερικὴ βεβαιότητα τοῦ Θεοῦ, τῆς συνεχιζόμενης δημιουργίας, τῆς μοίρας, τῆς προκαθωρισμένης κατευθύνσεως, τοῦ χρόνου, τοῦ ἀμετάκλητου. Δὲν ὑπάρχει πραγματικὰ ἐπάνοδος ἢ ἐπανάληψη κατὰ προσέγγιση. Δὲν ὑπάρχει μιὰ μονοκατευθυντήρια γραμμὴ ἢ ἔνας ἐπαναληπτικὸς κύκλος. ‘Υπάρχει ἔνα ἀπεριόριστο χωριστῶν ἔξελίξεων πάντοτε νέων, πάντοτε μοναδικῶν. ‘Αναρίθμητοι νεωτερισμοὶ ἐμφανίζονται πλαϊ σ’ ἔκείνους ποὺ ἔξα-

(¹) ‘Υπάρχουν, ἀναμφιβόλως, στὸ μεγαλειῶδες αὐτὸ «Σύμπαν» κόσμοι νεκροὶ μέσα στὸ σπέρμα του, ἢ ποὺ δὲν μπόρεσαν νὰ περάσουν τὸ στάδιο ἡς φυσικῆς ἀνοίξεως ἢ νὰ φθάσουν τὸ στάδιο τῆς ἀνθίσεως καὶ τοῦ καρπίσματος. ‘Οπως ὑπάρχουν ἄλλοι κόσμοι πού,—είμαστε στὴν περιοχὴ τῶν ἐλεύθερων ὑποθέσεων,—ἀναπτύσσονται μ’ ἔνα ρυθμὸ prestissimo καὶ κλίνουν πρόωρα καὶ ξαφνικὰ τὸ κύκλο τους δπως μερικά χυμώδη φυτὰ ποὺ πεθαίνουν πρόωρα ἔπειτα ἀπὸ μιὰ πολὺ γυργὴ καὶ δρμητικὴ ἀνάπτυξη

φανίζονται. Ἀνυπολόγιστες δυνατότητες, δύον εἶναι νωπὴ ἀκόμη ἡ γενέτειρα πράξη ποὺ τὶς ἐδημιούργησε, ἀντικαθιστοῦν τὶς ἀνυπολόγιστες ἐκπληρώσεις. Κόσμοι γεννιοῦνται, διαρχοῦν ἢ πεθαίνουν. Αὐξήσεις, ἐλαττώσεις, μεταμορφώσεις ἐπιτελοῦνται κάθε στιγμὴ καὶ μεταβάλλουν τὴν φυσιογνωμία τῆς παγκόσμιας ζωῆς. Τὸ Σύμπαν δλόκληρο γίγνεται καὶ μεταβάλλεται ἀδιάκοπα, προολαμβάνει νέους κόσμους ἔξω καὶ ὑπεράνω κάθε αὐτηρῆς σχέσεως αἰτίας καὶ ἀποτελέσματος.

16

Κάθε κόσμος, ποὺ ρίχνεται ξαφνικὰ στὰ βάθη ἐνὸς περιωμένου, παρουσιάζει μιὰ ἀναδίπλωση ἐπάνω στὸν ἐπαυτό του, μιὰ αὐτοσυγκέντρωση όχι ἐναν αὐτοπεριορισμό, ὡσάν ἡ συνόλη ἐνέργεια τοῦ σύμπαντος νὰ ἔχῃ δλη διοχετευθεῖ σ' αὐτόν, νὰ ὑπάρχῃ γι' αὐτόν, νὰ ἐντοπίζεται σ' αὐτόν. Κλεισμένος σ' ὕδρισμένα δρια ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ ξεπεράσῃ, διαγράφει τὴν μεγαλοπρεπῆ τροχιά του, σὲ μιὰ μοναξιά τραγικὴ καὶ ἀκατάλυτη. Δὲν ὑπάρχει ἀλληλοδιάδυση δύον οἱ κόσμοι χάνουν τὴν ἀκρίβεια τῶν γραμμῶν τους, τὰ δρατὰ περιγράμματα συγχέονται μὲ τὴ γύρω ἀτμόσφαιρα, τὰ πλαίσια τρίζουν, οἱ ἐπιφάνειες δονοῦνται κι ὅλα μπαίνουν σὲ μιὰ ἀτμόσφαιρα οἰκουμενικὴ καὶ ἀπορροφητική. Οἱ κόσμοι διανύουν βίον δμοειδῆ, ποὺ ἐκπληρώνεται στὴν ἴδια αὐτηρὴ καὶ ἀναγκαία διαδοχὴ τῶν φάσεών τους, ἄλλ' εἶναι ἀνεξάρτητοι μεταξύ τους κι ὡς πρὸς τὴ βαθύτερη ὑφὴ καὶ μοῖρα τους ἐλάχιστα συγγενεῖς μεταξύ τους. Στὸ ρεῦμα τῆς ζωῆς των θὰ ἔβλεπε κανεὶς—ἔὰν μποροῦσε νὰ δῃ,—τὴν ἀνθιση μιᾶς ἀσυνήθιστης καταστάσεως, ἐκπληκτικῆς, ποὺ θὰ τὸν ἔκανε νὰ ζητήσῃ μ' ἐντελῶς ἄλλα μάτια τὸ quid proprium τῆς ἐσωτερικῆς των φύσεως, στὶς σταθερές, ἀμοιβαίως συμπληρωματικὲς τάσεις δαπάνης τῶν ἐσωτερικῶν τους δυνάμεων καὶ στὴν προοδευτικὴ ἀνάπτυξη τῶν ὑψηλῶν καὶ τελευταίων μορφῶν.

‘Ο χωρισμὸς μεταξὺ τῶν κόσμων εἶναι περίπου ὁιζικός’ εἶναι μονάδες ποὺ τὶς χωρίζει κάτι σὰν κενό, κλειστὲς ἀπ' ὅλες τὶς μεριές, ἀπ' ὅλες τὶς πλευρές τοῦ εἶναι τους... γιγάντεια κομμάτια τοῦ εἶναι, φυλακὲς κλειστὲς ἢ μὲ παράθυρα ἀσφαλισμένα μὲ μεταλλικὰ ἄθραυστα δίχτυα ποὺ λάμπουν στὸ φῶς τοῦ ἔξωκοσμικοῦ σύμπαντος,— ἀθραυστα γιὰ νὰ μὴ δίνουν διέξοδο ποτέ.

‘Ο ἔνας κόσμος δὲν συνεχίζεται στὸν ἄλλο: δὲν ὑπάρχει μιὰ

ΚΕΦΑΛΑΙΑ

ἀδιάκοπη γραμμή, μιὰ ἔξελιξη ποὺ — ἡ ἀνεβαίνει ὅλο καὶ ψηλώτερα, χωρὶς τέλος, σὰν τὶς γεωμετρικὲς παραβολὲς καὶ ὑπερβολὲς ποὺ πλησιάζουν συνεχῶς πρὸς ἓνα ὅριο ποὺ δὲν τὸ φθάνουν ποτὲ — ἡ προχωρεῖ στὴν πρὸς τὰ πρόσω πορεία της πρὸς ἓνα τελικὸ στάδιο ποὺ δὲν ἔχει «ἔπειτα» — ἡ ἀπλώνεται σχῆμα καὶ συνεχίζεται ἐπ’ ἄπειρον χωρὶς ἀντικειμενικὸ σκοπό. Οἱ κόσμοι γεννειοῦνται, ἐκπληρώνουν τὴν μοῖρα τους, διαγράφουν τὴν μεγαλοπρεπή τροχιù τῆς ζωῆς των, ὁ καθένας μακρὰ καὶ ἀσχετα ἀπ’ τὸν ἄλλο. Στὶς ἀρτηρίες τους κυκλοφοροῦν οἱ ἴδιες τιτανικὲς ἀνεξήγητες δυνάμεις, ποὺ τὶς πειραματιζόμαστε ἀδιάκοπα μέσα μας, τὶς νοιώθουμε, χωρὶς νὰ μποροῦμε νὰ τὶς περιγράψουμε, νὰ τὶς δρίσουμε, νὰ τὶς ὀνομάσουμε, ἀλλὰ χωματίζονται πάντοτε μὲ τὰ χρώματα ποὺ ὑπάρχουν ἐπάνω στὴ δική τους παλέτα, ἀποδίνουν μόνο τοὺς τόγους τῆς δικῆς τους χωματικῆς κλίμακος. Καὶ μολονότι τείνουν ἀδριστα πρὸς τὸ τρικυμισμένο ωεῦμα τῆς παγκόσμιας ζωῆς, μολονότι τείνουν νὰ συγχωνευθοῦν μὲ τὸ πᾶν, ὅμως ὑπάρχει πάντοτε ἓνα ἀδιαχώρητο — καὶ οἱ κόσμοι μένουν μονάδες ἀπομονωμένες καὶ μοναδικές...

Κάθε κόσμος ἀποτελεῖ μιὰ μορφολογικὴ μονότητα ποὺ τὰ ὅρια της εἶναι κλειστά, διαφυλάσσοντα τὴν ἀτομική της αὐτοτέλεια καὶ ἔξασφαλίζοντα τὴν περιχαράκωση τῆς ἐνδοκοσμικῆς ζωῆς. Μέσα της ὑπάρχει μιὰ τάση δλοκληρώσεως ποὺ μόνον ἐδῶ ἐπιτυγχάνεται ἐντελῶς καὶ πλήρως. Μόνον ἐδῶ ἡ φύση φθάνει ὧς τὸ τέλος. Μόνον ἐδῶ ἡ ἀπομόνωση εἶναι πλήρης. Ἐὰν παντοῦ ἀγαπᾶ νὰ χαράσσῃ δρατιά περιγράμματα, γραμμὲς ἀπομονώσεως ὅχι φυσικὰ πλήρους, ἐδῶ ἡ ἀπομόνωση εἶναι τελεία: τίποτα δὲν μπορεῖ νὰ τὴν ἀναστείλῃ ἢ νὰ τὴν ὑπερνικήσῃ.

Μεταξὺ τῶν κόσμων δὲν ὑπάρχουν νήματα ἰσχυρὰ ποὺ νὰ τοὺς συνδέουν· δὲν ὑπάρχει a fortiori ἀλληλεξαρτησία· θὰ ἥταν δυνατὸ νὰ μιλήσῃ κανεὶς γιὰ ἓνα εἶδος ἀλληλεγγύης, — ἀπ’ τὴν δποία θὰ ἀπέκλειε κάθε ὑπόνοια ἀλληλεξαρτησίας, — ἀλληλεγγύης, λέγω, ποὺ διφείλεται στὴν κοινὴ μοῖρα καί, a fortiori, σὲ μιὰ τάση ἀμοιβαίας ἀπωθήσεως, ἀμοιβαίας διατηρήσεως τῆς ἀποστάσεως καὶ ἔξασφαλίσεως τῆς ἀτομικῆς καὶ μονήρους ζωῆς των, — ἀλλὰ τίποτα περισσότερο ἢ λιγώτερο.

Οἱ κόσμοι εἶναι ἀτομα ὑπέρτατης τάξεως. Ἡ ἀτομικότητά τους πραγματώνεται μὲ μιὰ πληρότητα ἀληθινὰ μοναδική. Δὲν ἔχει τὴν ἀπειρία τῶν διαβαθμίσεων ποὺ παρατηρεῖται σὲ κάθε ἀτομικότητα ποὺ πραγματώνεται ἢ, μᾶλλον, τείνει νὰ πραγματωθῇ μέσα στοὺς

κόλπους των. Δὲν ἀντιμετωπίζει τὴν ἀνάγκη τῆς ἀναπαραγωγῆς ποὺ καταπολεμεῖ τὶς ἀτομικότητες τῶν ἐπίγειων δργανικῶν ὅντων. Κανένα μέρος, ἀποσπώμενο ἀπ' τὸν κορμό τῷ χωριστά. Εἶναι ἀτομικότηται πλήρης στὸ διάστημα· καὶ ὁ χρόνος, ποὺ τὴν παρακολουθεῖ στὴν ἀνιοῦσα καὶ στὴν κατιοῦσα της καὶ τὴν κατατρώγει, εἶναι χρόνος ποὺ τῆς ἀνήκει, δεμένος ἀδιάρρητα μὲ τὸ πεπρωμένο της.

17

Κάθε κόσμος στὸ σύνολό του εἶναι μιὰ ζῶσα ὑπαρξη,
...caecis suspensa latebris.

Ζεῖ καὶ πάλλεται, ἔξελισσεται καὶ μεταμορφώνεται ὡσὰν νὸς ἀποτελεῖται, πραγματικὰ καὶ ὅχι μεταφορικά, ἀπὸ ἓνα συλλογικὸ δργανισμὸ ὑπέρτατης τάξεως καὶ ἀπαράμιλλης πολυπλοκῆς.¹⁾ Η Ἰδέα τοῦ δργανισμοῦ ἀναπηδᾶ αὐθόρυμητα ἀπὸ δποιαδήποτε πλευρὰ κι ἀν τὸν παρατηρήσουμε, δποιαδήποτε σκοπιὰ κι' ἀν χρησιμοποιήσουμε στὴν ἔρευνά μας (¹). 'Ἐνότητα ζῶσα καὶ ἐνεργός, ἔχει ζωὴν, κατεύθυνση, τάσεις, βούληση, εἶναι μιὰ ρέουσα διάρκεια, μιὰ ἔξελιξη ἀδιαίρετη, ἀμετάτρεπτη, ἀνεπίστροφη καὶ ἀμετάκλητη, εἶναι συνεχῆς κατεργασία καὶ ἐκπλήρωση τοῦ δυνατοῦ μέσα στὰ ὅρια τῆς βαθειᾶς ἀναγκαιότητας τοῦ Μοιραίου. 'Ὑπάρχει μιὰ vis vitalis, ἥνας nūs formativus ποὺ τὸν ὠθεῖ σ' ἔνυ ἀδιάκοπο σχηματισμὸ καὶ μετασχηματισμό. 'Ὑπάρχει, στὸ ἔσωτερικό του, μιὰ φύση ζῶσα,—πρωταρχικὸ φαινόμενο δλων τῶν φαινομένων τῆς ὑπάρξεως του, — ποὺ ἔξυφαίνει δυνάμεις ἀνταγωνίστριες, καλεῖ στὴ ζωὴ μιὰ-μιὰ τὶς ἔσωτερικὲς δυνατότητες καὶ συνθέτει τὴ μεγαλοπρεπῆ συμφωνία τοῦ βίου του μὲ τοὺς σχηματισμούς, τοὺς αἰτιώδεις ἢ τυχαίως βιώσιμους, ποὺ κλείνουν — δλοι — στὸ σπόρο τους τὴν ἀρχὴ τοῦ ἀμετάκλητου, τοῦ θανάτου, καὶ ζοῦν γιὰ μιὰ στιγμὴ χωρὶς νὰ μποροῦν νὰ διαρκέσουν περισσότερο. 'Η ζῶσα φύση εἶναι ἔνας

(¹) Μὲ τὴ λέξη δργανισμὸς ἔννοω μιὰ ἔνιαία ζῶσα ὄλότητα, αὐτόνομη καθ' ἑαυτὴ καὶ αὐτόνομα κάτω ἀπὸ ίδιαίτερες ἀρχὲς ἔξελισσόμενη καὶ μόνο ἀπὸ τὸν ἑαυτό της ἐρμηνευόμενη. 'Η ἀναλογία, συνεπῶς, εἶναι σαφής καὶ δὲν ὑπερβαίνει ὠρισμένα ὅρια. Οἱ κόσμοι ἀκαλουθοῦν ἔξελιξη ἀνάλογη μὲ τὴν δργανικὴ ἔξελιξη τῶν ἐπίγειων ὅντων. 'Αλλὰ ἡ ἀναλογία δὲν ἔκτείνεται μέχρι τῆς βαθυτάτης σημασίας τῆς ἔξελιξεώς των. Γιατὶ ἡ κοσμικὴ ἔξελιξη ὀφείλεται στὴν ἐνέργεια ἔσωτερικῶν αἰτιῶν, ἐνῷ ἡ ἔξελιξη τῶν δργανικῶν ὅντων ἐπηρεάζεται βαθύτατα ἀπὸ ἔξωτερικοὺς παράγοντες καὶ ὅφους.

ΚΕΦΑΛΑΙΑ

δυναμισμός, μιὰ καθαρὴ ἔνταση· εἶναι ή ζωοποιὸς οὐσία τοῦ κόσμου, κέντρο ἐνέργειας ποὺ γύρω του περιέλκονται οἱ πλανῆτες, μὲ τὴ ζωὴ ποὺ ἐκδηλώνεται στὴν ἐπιφάνειά τους, μὲ τὴ ζωὴ ποὺ πάλλεται στὸ ἐσωτερικό τους· εἶναι τὸ *primum existens*, — καὶ αὐτὸ τὸ *primum* περιέχει ἀπ' ἀρχῆς δ.τι θὰ εἶναι μιὰ μέρα δταν θὰ ἀναπτυχθῇ, δ.τι θὰ μπορέσῃ καὶ διφεύλει νὰ γίνῃ⁽¹⁾. "Ο.τι δνομάζουμε ὅλη δὲν εἶναι παρὰ τὰ σχετικῶς σταθερὰ συμπλέγματα τῶν ζωντανῶν γιγάντειῶν δυνάμεων τῆς «φύσεως» ποὺ δροῦν, ἀνακυλώνονται, πολοῦνται καὶ ἀναπτύσσονται σπειροειδῶς. "Ο.τι σ' δλη τὶς ἀνώτερες γλῶσσες προσπαθοῦμε νὰ προσδιορίσουμε μὲ τὴ λέξη «φύση», δὲν εἶναι παρὰ μιὰ ζῶσα πραγματικότητα, ἔνα ἀμετάκλητο, μιὰ μοῖρα, — ὅχι σύστημα νεκρῶν ἀτόμων⁽²⁾ καὶ νόμων μηχανικῶν, — δὲν εἶναι παρὰ ἕνας δργανισμός, μιὰ δργάνωση, μιὰ δυναμικὴ προσδευτικὴ μεταμόρφωση ποὺ παράγει ἀδιάκοπα, μὲ τὴν ἐνέργεια μιᾶς ἐσωτερικῆς ἀνάγκης ἀσυνείδητης, νέες μορφές, νέους σχηματισμούς, νέα κέντρα ἔξελίξεως, ως νὰ ἔξαντλήσῃ δλο τὸ ἀπόθεμα τοῦ δυνατοῦ.

Ύπαρχει — πολλοὶ λόγοι θεωρητικοὶ δικαιολογοῦν αὐτὴ τὴν ὑπέρτατη γενίκευση — μιὰ φιζικὴ μεταμόρφωση πού, μέσα ἀπὸ τὶς δύο μεγάλες κατευθύνσεις, τὴν ἀνιοῦσα καὶ τὴν κατιοῦσα, καὶ μὲ τὶς μεγάλες ποικιλίες τῶν ἔξελίξεων καὶ τῶν μερικῶν προόδων μέσα ἀπὸ τὶς διώρυγες τῶν ἀνόργανων καὶ τῶν δργανικῶν μορφῶν, γέννηση, ἀνανέωση, ἐνδόσμωση, οἰκειοποίηση, ἐκλογή, πόλωση, σπειροειδῆς ἀνοδος καὶ κάθοδος, ἐκπληρώνουν δλα τὰ δυνάμει ὕντα καὶ τὶς δυνατότητες κάθε κόσμου.

(1) Ἡ ζῶσα φύση—δ ὄρος²σὲ μιὰ ἔννοια νέα καὶ πολὺ πλατειὰ—πρὸν νὰ δεχτῇ τὴ σφραγίδα³τῆς μοίρας εἶναι⁴ενα πρωταρχικὸ φαινόμενο ποὺ ἔχει τὴν ἀπλότητα—ὅχι ὅμως καὶ τὰ⁵ἄλλα χαραχτηριστικὰ—τοῦ Urphaenomen τοῦ Γκαΐτε.

(2) Δὲν ἀναφέρομαι, ξούτε⁶ ὑπαινίσσομαι, τὶς ἀτομιστικὲς θεωρίες τῆς νέας φυσικῆς. Θεωρῶ, τούναντίο, βαθειὰ καὶ ἀληθινὰ [ἀποκαλυπτικὴ τὴ θεωρία τῶν τελευταίων ἡλεκτρικῶν μονάδων — «τῶν ἀτόμων»—τῆς ὅλης, ὅπως καὶ τὴν εἰκόνα ποὺ⁷έσχεδίασε ὁ Rutherford γιὰ τὴν ἐσωτερικὴ κατασκευὴ τῶν ἀτόμων — μ' ἔνα πυρηνα θετικοῦ ἡλεκτρισμοῦ κι ἔνα πλανητικὸ σύστημα ἀρνητικῶν ἡλεκτρονίων — καὶ ποὺ συνεπλήρωσε ὁ Niels Bohr μὲ τὰ quanta στοιχειώδους ἐνέργειας τοῦ Planck.⁸ Άλλὰ δὲν εἶναι στὸ σχέδιο⁹αὐτῆς τῆς μελέτης ἡ ἔρευνα τῶν προβλημάτων αὐτῆς τῆς τάξεως. Ἐνδιαφέρομαι προπαντὸς γιὰ τὴν φυσιογνωμία τοῦ πραγματικοῦ καὶ τὴν ἐσωτερικὴ λογικὴ τῶν ἔξελίξεων του· ἡ ἀνατομία καὶ ἡ φασματικὴ ἀνάλυση θὰ ἔλθουν μὲ τὴ σειρά τους...

‘Η μεταμόρφωση αὐτὴ—ή λέξη ἐπισημαίνει προπαντὸς τὴν ἀλλαγὴν, τὸ πέρασμα ἀπὸ τὴν μιὰ μορφὴν στὴν ἄλλη, τὸ σχηματισμὸν καὶ τὸ μετασχηματισμόν, τὴν ἔξελιξην, τὴν ἐκπλήρωσην,—εἶναι στὶς μεγάλες κατευθύνσεις τοῦ κοσμικοῦ βίου πάντοτε δμαλή, πάντοτε προοδευτική. Μόνο στὶς περιπτώσεις τῶν μερικῶν ἔξελιξεων, στοὺς παραπόταμούς καὶ στὰ ρυάκια δπου κατανέμεται ὁ μεγάλος ποταμὸς τῆς κοσμικῆς ζωῆς, εἶναι συχνά — ἀγαλόγως τῶν προϋποθέσεων τῆς ἔξελιξεως — ἀνώμαλη ἢ ἀναποδιστική. Δὲν ὑπάρχουν στὸ οἰζικὸν οεῦμα τῆς κοσμικῆς ζωῆς ἀσυνέχειες, δηλαδὴ περιπτώσεις ποὺ ἡ μεταμόρφωση δὲν εἶναι πραγματικῶς δυνατὴ παρὰ μὲ τίς ξαφνικὲς μεταβολές, μὲ τὸ πήδημα, μὲ τὸ ξαφνικὸν πέρασμα ἀπὸ τὴν μιὰ μεριὰ στὴν ἄλλη. Καὶ ἐκεῖ ἀκόμη δπου μπορεῖ νὰ μιλήσῃ κανεὶς γιὰ μιὰ ξαφνικὴ μεταβολὴ,— καὶ ὑπάρχουν φυσιοδίφρες ποὺ ἐδοκίμασαν νὰ γενικεύσουν αὐτὴ τὴν παρατήρηση,— πρέπει νὰ ἔχῃ ὡς προϋπόθεση μιὰ προεργασία ἐπωάσεως ἢ μᾶλλον δριμάνσεως ποὺ συνετελέσθη ἐκεῖ δπου φαινομενικῶς δὲν ὑπάρχει καμμιὰ ἀλλαγὴ.

‘Η μορφὴ εἶναι ἔνας δυναμισμός, ποὺ γίνεται, ποὺ παρέοχεται. ‘Η μεταμόρφωση εἶναι δόγμα τῆς ἀλλαγῆς. ‘Η θεωρία τῶν μεταμόρφώσεων εἶναι τὸ κλειδὶ ποὺ δείχνει δλα τὰ σημεῖα τῆς φύσεως» (Γκαΐτε). ‘Εδῶ εἶναι ἡ ἀρχὴ κάθε κοσμικῆς ὀργανώσεως μέσα στὸ «Σύμπαν». ‘Η μορφὴ καὶ τὸ γίγνεσθαι στὶς ἐπιφάνειες τῶν μεγάλων παραλλήλων τοῦ Σύμπαντος’ ἡ μεταμόρφωση καὶ ὁ νόμος τῶν κατευθύνσεων, θεμελειώδεις προϋποθέσεις τῆς κοσμικῆς προόδου πρὸς τὰ ἄνω καὶ πρὸς τὰ κάτω: σ’ αὐτὲς περίπου τὶς ἔννοιες εἶναι περιωρισμένη ἡ παγκόσμια ζωὴ γιὰ δσους δὲν παραγνωρίζουν τὴν βαθύτερη ὑφή της, τὴν βαθύτερη φύση καὶ λογική της. ‘Εδῶ εἶναι δὲ τοιούτος ἔλιγμὸς τῶν μεγάλων ἀνανεώσεων, τῶν δποίων ἡ ἀνάγκη ἔχει τὶς οἵτες της στὴ βαθύτερη καρδιὰ ἐνὸς κόσμου, στὴ μοῖρα του. ‘Εδῶ δυνάμεις μαγικές, ἀδιάκοπο γίγνεσθαι, ἀφθονία μεταμορφώσεων, ἡ διαρκὴς κινητικότητα τῶν μορφῶν στὸ οεῦμα τῆς κοσμικῆς ζωῆς. ‘Εδῶ, τέλος, ἡ πόλωση καὶ ἡ πρόοδος, πού, μέσα στὰ προδικτεαγμένα δρια τοῦ κόσμου, εἶναι τὰ πρῶτα μεγάλα ἐλατήρια τῆς ἀναπτύξεως.

Καμμιὰ ἀμφιβολία τώρα: ἡ μεγαλοπρεπὴς συμφωνία τῆς ἐσωτερικῆς καὶ ἔξωτερικῆς ζωῆς τῶν κόσμων, ποὺ θέμα της εἶναι— δπως εἶπα—ἡ πραγμάτωση δλων τῶν δυνατοτήτων τῆς ἀτομικῆς